

# რეიგანომიკის ახალი სივრცე?

კობა აბლოთია,

სტუ, ასისტენტ-პროფესორი დოქტორანტი

ლიკა აბლოთია

თსუ, სამართლის ფაკულტეტის II კურსის სტუდენტი

## НОВАЯ ЖИЗНЬ РЕЙГАНОМИКИ?

Коба Аблотия

ГТУ, ассистент, докторант

Ли́ка Аблотия

ТГУ, факультет правоведения, II курс

### РЕЗЮМЕ

В статье излагается краткий обзор Лафферизма, Рейганомики, также и то какие перемены происходят и какую экономическую политику пытается провести нынешняя администрация США. Определены сходства и различные моменты. Также говорится, насколько осуществимо элементы данной политики в Грузии.

**Ключевые слова:** Лафферизм, Лаффер, Рейганомика, Рейган, налоги, бюджет, Гос.расходы, администрация США, конгресс.

\* \* \* \*

1980 წელს აშშ-ის საპრეზიდენტო არჩევნებში გაიმარჯვა რონალდ რეიგანმა და აქედან იწყება ამ ქვეყანაში ეკონომიკის განვითარების ახალი ეტაპი, რომელსაც ისტორიაში და ჯერ კიდევ მისი პრეზიდენტობის ბოლოს დაერქვა „რეიგანომიკა“.

რეიგანომიკას ეკონომიკურ წყაროებში ასევე ლაფერიზმსაც უწოდებენ, რადგანაც ამ ეკონომიკური პოლიტიკას სწორედ არტურ ლაფერის თეორია უდევს საფუძვლად და მას „მიწოდების თეორია“, ხოლო ლაფერს ამ თეორიის მამას უწოდებენ. მისი არსი მდგომარეობს შემდეგში: ლაფერის აზრით, თუ გადასახადს (ე.წ. განსაშუალოებული გადასახადი) შევამცირებთ, ის გამოიწვევს ფირმების შემოსავლების ავტომატურ ზრდას, რაც ამავე დროს ავტომატურ ინვესტიციას წარმოადგენს და შესაბამისად წარმოების ზრდას უწყობს ხელს ანუ გაიზრდება წარმოება, რაც უმუშევრობასაც ამცირებს და ინფლაციასაც. ე.წ. ლაფერის მრუდზე, იდეის დონეზე, ითვლება, რომ თუ განსაშუალოებული გადასახადის ოდენობა 0 ან 100%-ია, შემოსავლები ბიუჯეტში 0-ის ტოლია, მაგრამ არსებობს გარკვეული დონე გადასახადებისა ანუ წერტილი ლაფერის მრუდზე, როგორც მას უწოდებენ, რომელიც 0-სა და 100-ს შორისაა, რომლის დროსაც შემოსავლები ბიუჯეტში მაქსიმალურია.

ეს იდეა ძალიან მარტივია და მიმზიდველი, სწორედ ამიტომ მასზე თითქმის ყველა ეკონომიკურ სახელმძღვანელოშია საუბარი. სწორედ ამ იდეის სიმარტივე მოეწონა რეიგანს და მან ის თავისი ეკონო-

მიკური პოლიტიკის თეორიულ საფუძვლად აქცია. აშშ-ის ეკონომიკა იყო რა კრიზისში - იყო ინფლაციის დიდი მაჩვენებლები, უმუშევრობა, ბიუჯეტის დიდი დეფიციტი, მან გადაწყვიტა ამ გამოწვევებს გამკლავებოდა ახალი ანუ ნეოკონსერვატიული ეკონომიკური პოლიტიკით. ის ამბობდა, რომ სახელმწიფო ნაკლებად უნდა ჩარეულიყო ეკონომიკაში, რომ ის დააბრუნებდა თავისუფალ საბაზრო ეკონომიკას. მან განახორციელა რეფორმები, რომლებსაც მოგვიანებით „რეიგანომიკა“ ეწოდა.

რეიგანომიკის ძირითადი პუნქტები იყო:

- 1) სახელმწიფო ბიუჯეტის შემცირება
- 2) გადასახადების შემცირება
- 3) ეკონომიკაში სახელმწიფო ჩარევის შემცირება
- 4) ფულადი მასის შემცირებით ინფლაციის შენელება

მან მართლაც შეამცირა გადასახადები, მაგ: ფირმების მოგების გადასახადი შეამცირა 45%-დან 34%-მდე, ხოლო გადასახადები უძრავ ქონებაზე, არაპროდუქტულ შემოსავალზე დასწია 70%-დან 50%-მდე. საერთოდ რეიგანი შეეცადა გადასახადის სიმძიმე გადაეტანა კერძო გამამხდელიდან კორპორაცია-ფირმებზე. მან შეამცირა სახელმწიფო ხარჯები სოციალური მიმართულებებისა, მოხდა სახელმწიფო ეკონომიკური სექტორის შეგნებული ოპტიმიზაცია (სახელმწიფო საწარმოები, აქციები, ობლიგაციები, მუნიციპალური გადასახადი - ყველაფერი კერძო სექტორში გადავიდა). მოხდა ე.წ. ეკონომიკური დერეგულირება - შემცირდა საქმიანობის ადმინისტრაციულ-სამართლებრივი შეზღუდვები, ხელფასებზე კონტროლის ლიკვიდირება, დარჩენილ სახელმწიფო საწარმოებს მიეცათ მოქმედების ფართო თავისუფლება. ამავე დროს მოახდინა სახელმწიფო ხარჯების ზრდა მეცნიერულ-ტექნიკური კვლევებისა.

რეიგანომიკის მიზანი იყო წარმოების რაციონალიზაცია და მისი კონცენტრაციის ზრდა; ეკონომიკის ტექნოლოგიური განახლება, ეკონომიკის სტრუქტურული ცვლილებები, სახელმწიფო ვალის, ინფლაციისა და უმუშევრობის შემცირება.

სახელმწიფო ხარჯების შემცირება სულაც არ ნიშნავდა, ხარჯების ყველა მიმართულებით შემცირებას, მაგ: სამხედრო ხარჯები, პირიქით, რეკორდულად იზრდებოდა და 1987 წელს 287 მლრდ. დოლარს მიაღწია. ბიუჯეტის დეფიციტი კი არ შემცირდა მის დროს, არამედ გაიზარდა 4,2%-მდე 1988 წლისთვის, რაც 1980 წელს 2,7%-ს შეადგენდა. სა-

მაგიეროდ შემცირდა უმუშევრობა, რომელიც 1980 წელს 7.1% იყო, ხოლო 1988 წლისთვის 5.5%-მდე დაიწია. დაიწია ინფლაციამაც, რომელიც 1980 წელს იყო 13.5%, ხოლო 1988 წელს გახდა 4.1%.

რეიგანის ახალი პოლიტიკის ელემენტი იყო ენ. ახალი ფედერალიზმის პოლიტიკა, რომლის მიხედვით გაიყო ფუნქციები ფედერალურ შტატებსა და ადგილობრივი ხელისუფლების ორგანოებს შორის. ფედერალური მთავრობა დააფინანსებდა მხოლოდ ლარიბთა სამედიცინო დახმარებას, სხვა ყველაფერი სოციალურ სფეროში შტატების ხელისუფლებას უნდა დაეფინანსებინა. ეს ძალიან მნიშვნელოვანი მომენტი იყო სამართლებრივ ჭრილში.

რეიგანომიკის მომხრეები თვლიან, რომ ეს იყო ძალიან წარმატებული პერიოდი, მაგ: ამ ეკონომიკური პოლიტიკის არქიტექტორი უილიამ ნისკანენი თვლის, რომ რეიგანმა მიაღწია, ფაქტობრივად, ყველაფერს, თუმცა არა იმ სასურველი ხარისხით, როგორც ის ვარაუდობდა. მეცნიერთა და ეკონომისტთა ნაწილი თვლის, რომ რეიგანომიკა წარუმატებელი იყო. მათი მთავარი არგუმენტი არის ის, რომ ამ პოლიტიკით ვერ მოხერხდა ბიუჯეტის დეფიციტის შემცირება.

სინამდვილეში რეიგანომიკა შეიძლება ჩაითვალოს იმ პერიოდისთვის მაინც წარმატებულ პოლიტიკად. ის გაგრძელდა 1992 წლამდე. ამ პერიოდისთვის კი უკვე უკეთესი შედეგები იყო, ვიდრე ეს 1988 წელს იყო, როდესაც რეიგანის საპრეზიდენტო ვადა ამოიწურა.

პროფესორ დენიკინის აზრით, რეიგანის რეფორმებისთვის 8 წელი არ აღმოჩნდა საკმარისი, მას დრო არ ეყო. საერთოდ, პროფესორი თვლის, რომ ეს ეკონომიკური პოლიტიკა კი ითვლებდა ნეოკონსერვატიულად, მაგრამ სინამდვილეში ის იყო ნაერთი კეინსიანიზმის, მონეტარიზმისა და ნეოკლასიკურის, რადგანაც გადასახადების შემცირება მარტო წარმოების ზრდას კი არ უწყობს ხელს, არამედ შემოსავლების ზრდასაც. შედეგად იზრდება ინვესტიციების ოდენობა და ა.შ. ანუ ესაა კეინსიანურ-ლავერული სინთეზი, რომელსაც ემატება ფულის მასის კონტროლით, ინფლაციის შეკავება. უბრალოდ, ყოველივე ეს ნეოკლასიკურ შეფუთვაში მიეწოდა ამერიკელ ამომრჩეველს.

ყოველივე ზემოთაღნიშნული იმისთვისაა საჭირო, რომ 2016 წლის საპრეზიდენტო არჩევნებზე დონალდ ტრამპმა ასევე თავის პრიორიტეტად ეკონომიკაში გადასახადების დაწევა დაისახა. 2017 წლის 20 დეკემბერს ეს კანონი, რომელსაც „გადასახადების დაწევისა და სამუშაო ადგილების შექმნის აქტი“ ეწოდება, მიღებულ იქნა კონგრესის მიერ 224 ხმით 201-ის წინააღმდეგ. თუმცა იქ არავის უხსენებია არც რეიგანომიკა და არც- ლაფერი (რეიგანის კანონი „საგადასახადო აქტი ეკონომიკის აღდგენისთვის“). ამ კანონის მიზანია ამერიკული კაპიტალის ამერიკაში დაბრუნება და ამ ფულით ამერიკელების დასაქმება შესაბამისი შემოსავლე-

ბით და ბიუჯეტის სარგებლით. ამერიკული საქონელი უნდა გახდეს უფრო მაღალკონკურენტუნარიანი. მართლაც, ძალიან დიდი ოდენობის კაპიტალია აშშ-ის ფარგლებს გარეთ, რემელიც მუშაობს სხვა ხალხის, არაამერიკელების დასასაქმებლად და სხვის ბიუჯეტებს ავსებს. ჩვეულებრივ დღეს ამას ოფშორულ ზონებად მოიხსენიებენ. იქ სწორედ იმიტომ წავიდა აშშ-ს კაპიტალი, რომ არ გადაეხადათ ბიუჯეტისთვის 35%. ბიუჯეტი კარგავს უზარმაზარ თანხებს, რომლებიც ძალიან ბევრი სოლიდური ქვეყნის ბიუჯეტს აღემატება. ქვემოთ ჩამოთვლილია რამდენივე კომპანია, რომელთა კაპიტალის მნიშვნელოვანი ნაწილი ოფშორებშია, ამის გამო აშშ-ის ბიუჯეტმა ვერ მიიღო შემდეგი თანხები:

- 1) Apple – 269 მლრდ \$
- 2) Microsoft – 133 მლრდ \$
- 3) General Electric – 93 მლრდ \$
- 4) Google – 86 მლრდ \$
- 5) Cisco Systems – 70 მლრდ \$
- 6) Oracle – 66 მლრდ \$

2017 წელს მხოლოდ ამ 6 კომპანიიდან ვერ მიიღო აშშ-ის ბიუჯეტმა შვიდას მილიარდზე მეტი.

რა თქმა უნდა, აშშ-ის ადმინისტრაციის მიერ დასახული მიზანი და სურვილი ძალიან კარგია და კეთილშობილი. რა იგულისხმება კონკრეტულად რეფორმაში? ზოგადად, გადასახადი მცირდება 21%-მდე. დიდი ბიზნესისთვის ეს კანონი ითვალისწინებს გარკვეულ საგადასახადო „ინდულგენციას“, ფულად საშუალებებს, რომლებიც კომპანიებს „გაყვანილი“ ჰყავთ აშშ-ს ტერიტორიიდან, ის ითვალისწინებს 12%-იან გადასახადს გასულ პერიოდზე. თუ მოხდება მათი ლეგალიზება გადასახადი- 5%-მდე დაიწევა ანუ მოხდება ამ თანხების რეინვესტირება აშშ-ში არსებულ ბიზნესში. (ანუ ტრანსნაციონალური კორპორაციების გადასახადი რეპატრირებული მოგებისა).

კონგრესი თვლის, რომ საშუალო და წვრილი ბიზნესისთვის (2-დან 10 მლრდ-მდე კაპიტალიზაცია), კარგი იქნებოდა შემოეღოთ ერთიანი გადასახადი მოგებაზე 25%-ის ოდენობით, რადგან აღნიშნული რანგის კომპანიებზე და მათი პარტნიორებისთვის შეზღუდული პასუხისმგებლობით, ასევე, ინდივიდუალური მწარმოებლებისთვის. ამან უნდა მოსპოს ენ. „ტრანზიტული ბიზნესის“ პრაქტიკა, როდესაც საწარმოთა შემოსავლები არ იბეგრებიან თვითონ კომპანიების დონეზე, არამედ ტრანზიტით გადადიან ფიზიკური პირის - მფლობელის ნებაზე და იქიდან იბეგრებიან პროგრესული შკალით 39,6%-მდე.

ფიზიკური პირების დაბეგვრის პროექტიც ითვალისწინებს ცვლილებებს. ითვლება, რომ გადასახადის პროგრესული შკალის მაქსიმუმი უნდა იყოს 39, 6%-ს ნაცვლად 37%. შკალა ასეთია: 10%, 12%, 22%, 24%, 32%, 35% და 37%-ის შემოსავლების ოდენობის მიხედვით. ყველაზე პატარა- 10% ექნებათ პირებს, რომელთა წლიური შემოსავალი იქნება 9525 დოლარამდე, ხოლო მაქსიმალური, ვისაც აქვს 500 000-ზე მეტი.

პროექტი ითვალისწინებს გარკვეულ შეღავათებს, მაგ: ახალგაზრდა ოჯახებისთვის, ვინც სწავლობს (სტუდენტია) და ა.შ. ეს კანონები წელ-წელა 10 წლის განმავლობაში უნდა დაინერგოს, შესაბამისად, ამ წლების მანძილზე იქნება უამრავი „გაუგებრობა“ სამართლებრივ ქრილში, სანამ ყველაფერი არ დადგება თავის ადგილას. ეს რეფორმა ბიუჯეტს დაუჯდება 1,5 ტრილიონი დოლარი, მაგრამ ვარაუდობენ, რომ ოფშორებიდან 4 ტრლნ დოლარი უნდა დაბრუნდეს. პრეზიდენტი 2018 წლის პირველ ნახევარში უკვე წარმატებებზე საუბრობდა: „თქვენი ხელფასები გაიზარდა, გადასახადები შემცირდა და პირველად მრავალი წლის განმავლობაში თქვენს ქალაქებში ბრუნდება ქარხნები.“

კრიტიკოსები აღნიშნავენ, რომ შეფასება გადაჭარბებულია, კიდევ მეტიმის მიერ შემოღებულმა ბარიერებმა იმპორტიორებისთვის შეიძლება 100 000-მდე სამუშაო ადგილი გააუქმოს.

შეიძლება ვთქვათ, რასაც აშშ-ის ადმინისტრაცია აკეთებს, რომ ეს რეიგანომიკა? გარკვეულწილად შეიძლება ეს ასეც იყოს, მაგრამ როგორ განხორციელდება ის ბოლომდე, უცნობია. რეიგანომიკის მიზნები და ტრამპის რეფორმების მიზნები, გარკვეულწილად, ერთმანეთს ჰგავს. ეს რეფორმებიც გათვლილია საბიუჯეტო ხარჯების შემცირებაზე. საგადასახადო რეფორმა გათვლილია აშშ-ის ეკონომიკის ზრდაზე 3%-ით. ხარჯების შემცირება მოხდება 10 წლის განმავლობაში და ის 3,6 ტრლდ დოლარს შეადგენს. ის შეეხება:

- სახელმწიფო დეპარტამენტებს, სოფლის მეურნეობას, განათლებასა და გარემოს დაცვის სააგენტოს - 190 მლრდ დოლარი.

- შემცირდება ბავშვებზე საგადასახადო შეღავათები - 40 მლრდ \$

- შემცირდება დროებითი დახმარება ოჯახებზე - 40 მლრდ \$

- სხვა სოციალური პროგრამები - 193 მლრდ \$

- 2-ჯერ შემცირდება სხვადასხვა საერთაშორისო ორგანიზაციაში შენატანები ანუ ის შემცირდება 780 მლრდ \$

- სოციალური დაზღვევის პროგრამები შემცირდება 610 მლრდ \$-ით

- გაიზრდება თავდაცვის ხარჯები 639 მლრდ-დან (2017 წლის მონაცემები) 716 მლრდ-მდე (2018 წლის მონაცემები)

ორივე ეს რეფორმა ერთმანეთს ჰგავს, მაგრამ უნერია კი ამ უკანასკნელს განხორციელდება ბოლომდე? რეიგანომიკას 12 წელი აღმოაჩნდა განსახორციელებლად, ხოლო ტრამპს ექნება 8 წელი მაინც? ეს საკითხი მაინც სათუთაა, რადგან 1980 წლისთვის სხვა გარემო იყო, როგორც პოლიტიკურად, ასევე ეკონომიკურად. სოციალისტურ ბანაკთან გარკვეული დამოკიდებულება იყო, ჩინეთი ეკონომიკურად არაფერს წარმოადგენდა, არ იყო ე.წ. ოფშორული სქემები ასეთი მასშტაბური. დღევანდელი ამერიკა სულ სხვა გამოწვევების წინაშე დგას, შეიცვალა,

როგორც გეოპოლიტიკური, ისე ეკონომიკური მდგომარეობა, სამხრეთ-აღმოსავლეთ აზია გახდა ანგარიშგასაწიფი ძალა. კონკურენცია თვისობრივად უფრო მაღალ საფეხურზე ავიდა, გაიზარდა კონკურენცია სახელმწიფოებს შორის და ა.შ. თუ XX საუკუნის 80-იან წლების დასაწყისში აშშ მსოფლიო ეკონომიკის და პოლიტიკის უდავო ლიდერი იყო, დღეს მას სულ უფრო მეტ კონკურენციას უწევს, როგორც ახალი, ასევე ძველი მოწინააღმდეგეები. ასევე, დიდი მნიშვნელობა აქვს თავად პრეზიდენტის ფიგურას, მის პიროვნებას. რეიგანი თავიდან სულაც არ ყოფილა რეიტინგული პრეზიდენტი, მაგრამ ის იყო აბსოლუტურად მკაფიო ეკონომიკური ხედვის მატარებელი, პროგნოზირებადი და დინჯი. მის პერსონას დიდი პატივით ეპყრობოდნენ თვითონ რესპუბლიკელები და ზოგადად მთელი ამერიკული თუ მსოფლიო პოლიტიკური სპექტრი, ანუ ის იყო „წონიანი“ პოლიტიკური ფიგურა. აბსოლუტურად საპირისპირო სიტუაციაა ტრამპთან მიმართებაში: არაპროგნოზირებადი, იმპულსური, თავად რესპუბლიკური პარტიის შიგნითაც კი არ აქვს მყარი პოზიციები, მისი პოლიტიკური ფიგურა სულაც არაა ისეთი სოლიდური, როგორც აშშ-ში, ასევე მთელ მსოფლიოში, როგორც რეიგანის. მისი რეიტინგი აშშ-ის ამომრჩეველებში ერთწლიანი პრეზიდენტობის მერე რეკორდულად დაბალია - 39% (ობამა-50%; კლინტონი-54%).

ერთი სიტყვით, ტრამპის რეფორმა ტრამპნომიკა ვერ იქნება, რადგან არავინ იცის, ასეთი არამყარი პოზიციების მქონე პრეზიდენტი იქნება თუ არა არჩეული მეორე ვადით, შესაბამისად, რომელი კომპანია დააბრუნებს „ოფშორულ კაპიტალს“ აშშ-ში, როდესაც 2-3 წელიწადში ასეთი გაურკვეველობა ელოდება. სხვა პრეზიდენტის პირობებში ეს პოლიტიკა გაგრძელდება თუ არა...

საქართველოში ლაფერიზმის ელემენტები გამოყენებულ იქნა 1996-97 წლებში, შედეგი კარგი იყო, შემდგომში მოხდა საგადასახადო სისტემის ოპტიმიზაცია, რამაც ასევე დადებითი შედეგი მოგვცა, ორივე შემთხვევაში ბიუჯეტის შემოსავლები გაიზარდა. ამ მიდგომას, რომელსაც უპირანი იქნება კეისიანურ-ლაფერული სინთეზი ვუნოდოთ, ჩვენს პირობებში თავისი რესურსი არ ამოუწურავს, მაგ: საშემოსავლო გადასახადის განაკვეთის შემცირება, თუმცა უნდა მოხდეს შემოსავლების კლასიფიკაცია-რანჟირება და შესაბამისი საგადასახადო შკალის შექმნა და სხვა.

#### გამოყენებული ლიტერატურა:

1. პაპავა ვლ. - საქართველოს ეკონომიკა, თბილისი, 2015 წელი.
2. Папава В. Г. Беридзе Т. А. – очерки политической экономии посткоммунистического капитализма, Москва 2005 г.
3. Эклунд К – Эффективная экономика. Шведская модель, 1991г.